

Orgaan van de „Vereniging Vrienden van de Zaanse Schans”

Administratie: Zonnewijzerspad 8, Zaanse Schans

Redactie: Parkstraat 44, Zaandam

Verschijnt 3-maandelijks

SEPTEMBER 1976 No. 59

Veertiende Jaarvergadering

Op dinsdag 2 november 1976 in „De Walvis” in de zaal „Het Blauwe End”, aanvang 8 uur precies.

Willen onze leden dit weer als uitnodiging beschouwen.

Men zette de datum alvast in zijn agenda.

A G E N D A :

Opening
Notulen van de vergadering d.d. 27 oktober 1975
Ingekomen stukken
Jaarverslag van de Secretaris
Jaarverslag van de Penningmeester
Verslag over het orgaan „Anno 1961”
Rapport van de kascommissie: heren J. Wilson en H. Poppen
Benoeming nieuwe commissie
Bestuursverkiezing
Aftredend zijn de heren J. Benjamin en J. Vercouteren, die zich weer herkiesbaar stellen.

P A U Z E :

Lezing van de heer D. van Leeuwen van de Stichting „Zaans Schoon”:
„De bewaring van Zaanse panden ter plaatse”.

Gelegenheid tot vragen stellen.

Vijftien jaar Zaanse Schans

VERSLAG VAN DE STICHTING

1. Inleiding

In een jaarverslag worden de werkzaamheden en de financiële resultaten van het laatst afgesloten boekjaar belicht. Er kan dan tevens worden aangetoond in hoeverre men zijn van te voren bepaalde doelen heeft bereikt.

Dit geldt uiteraard ook voor de Zaanse Schans.

Daar het jaarverslag over 1975 het 15e jaarverslag wordt van de stichting „de Zaanse Schans” is het in het bijzonder van belang in dit jaarverslag stil te staan bij de door de stichting bereikte resultaten en de werkzaamheden die reeds vóór de totstandkoming van de stichting in het belang van de Zaanse Schans werden verricht.

2. Geschiedenis

Reeds in 1948 werd door de kring van Zaanse burgemeesters, in overleg met de directeurs van gemeentewerken en leden van de stichting Zaans Schoon, uitgesproken dat het wenselijk was een reservaat van Zaanse houtbouw te stichten, waarin de meest waardevolle voorbeelden van de Zaanse bouwkunst — in zoverre deze door stadsuitbreiding werden bedreigd — bewaard zouden kunnen blijven voor het nageslacht.

De heer Jb. Schipper, architect BNA, maakte in het kader van de door hem gewonnen Prix de Rome een studie van de mogelijkheden tot uitwerking van het geopperde plan. Uit het eerste jaarverslag van de stichting blijkt voorts, dat de totstandkoming van de stichting de Zaanse Schans in 1961 voor een belangrijk deel kan worden toegeschreven aan de voorbereidende werkzaamheden van de **Bouwcommissie Zaanse Schans**.

Deze commissie werd in 1955 voor het gemeentebestuur van Zaandam in het leven geroepen. De taak van de commissie werd ruim gesteld: „de uitvoering van het plan Zaanse Schans bevorderen.”

Op het moment dat de bouwcommissie haar taak begon, was het bestemmingsplan voor „de Zaanse Schans” in beginsel door de commissie voor de gemeentelijke plannen van de provinciale planologische dienst aanvaard. De bouwcommissie heeft in dat ontwerpplan nog enkele kleine wijzigingen aangebracht. Op 27 november 1955 werd het door de raad van Zaandam vastgesteld en op 5 september 1956 door Gedeputeerde Staten goedgekeurd.

Behalve met de stedenbouwkundige vormgeving, hield de bouwcommissie zich in de jaren tot 1961 bezig met het maken van een lijst van panden, die zich voor verplaatsing leenden, het begroten van de daaraan verbonden kosten, het ramen van de kosten van bouwrijp maken van de terreinen in de Zaanse Schans, het verzorgen van documentatiemateriaal ten behoeve van subsidie-aanvragen bij Rijk, Provincie en Gemeenten, alsmede met het maken van een ontwerp voor de juridische beheersvorm voor het lichaam dat de Zaanse Schans zou moeten realiseren.

Daarnaast werd de commissie betrokken bij de overplaatsing en restauratie van de molen „De Huisman” en Westzijde 10 uit Zaandam, het huidige perceel Kalverringdijk 11. Zij bevorderde voorts de oprichting van de werk- en opslagloods aan de Diederik Sonoyweg, waarin bovendien een aantal houtbewerkingsmachines werden geïnstalleerd.

Terugblikkend was een en ander **geen** geringe taak, temeer omdat — zelfs in de streek — nog weinig weerklank en geloof werd ontmoet waar het de mogelijkheden tot realisering van de plannen betrof.

De commissie ging er bij de ontwikkeling van haar plannen vanuit dat de realisering van de Zaanse Schans in principe in eigen beheer zou moeten geschieden. Dat zou — zo dacht men — aanmerkelijk goedkoper zijn. Het tekenwerk zou dan door de dienst gemeentewerken Zaandam moeten worden toegeleverd. De algemene verwachtingen waren, dat de restauratiekosten inclusief architectenhonorarium en toezicht f 125,— per m³ zouden belopen.

De financiële opzet zag er in eerste aanleg als volgt uit:

aankoop terreinen	f	54.000,—
kosten bouwrijpmaken	„	450.000,—
honorarium toezicht	„	21.000,—
restauratiekosten incl.		
verplaatsing voor 40 panden	„	1.000.000,—
		<hr/>
	f	1.525.000,—

In deze raming van 1956 was niet begrepen de verplaatsing en inrichting van de molen „De Huisman”, noch van het

latere restaurant „De Walvis”.

In 1958 kwamen een drietal documentaties gereed, die de bouwcommissie ter staving van haar subsidie-aanvragen had opgesteld. Uit een brief van 28 april van dat jaar blijkt namelijk dat een tweetal documentaties, verzorgd door de heren Schipper, Mars, Hamel en Kortenoever, aan burgemeester en wethouders van Zaandam werden voorgelegd ten behoeve van subsidieaanvragen bij provincie en minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.

Met de derde documentatiemap wordt uitgegaan van 22.378 m² restauratiewerk à f 125,— per m³ of in totaal f 2.800.000,— exclusief grondaankoop en ontsluitingskosten van de grond.

Op 20 mei 1958 werden de subsidie-aanvragen verzonden met de aanbeveling van een realiseringstijd gedurende 1958-1967. Dienengevolge zou 10 jaar lang f 280.000,— benodigd zijn.

Op 17 februari 1959 wordt van de staatssecretaris bericht ontvangen, dat het rijk met de kostenbegroting accoord gaat en 30% van de restauratiekosten zal dragen, of wel 10 x f 84.000,— waarvan de eerste termijn in 1962 zal worden betaald.

Met deze beslissing werd de basis gelegd waarop de realisering van de Zaanse Schans mogelijk werd.

Ondanks deze voorzet duurde het nog tot 1961 alvorens de juridische vorm voor de samenwerking van de Zaan-gemeenten ter zake van de Zaanse Schans was gevonden. Er verklaarden zich uiteindelijk 8 van de 10 gemeenten bereid tot medewerking. Ook door de provincie werd in die laatste voorbereidingsperiode nog een subsidie toegekend van 15% tot maximaal f 420.000,—.

De financiële opzet kan daardoor bij de start van de stichting als volgt worden voorgesteld:

Realiseringskosten per begin 1962**Grondkosten**

aankoop	f	54.000,—	
rente op aankoop	„	6.000,—	
ophoging	„	200.000,—	
			f 260.000,—
beschoeiing, riolering rioolgemaal, bruggen, straatwerk, beplanting	„	250.000,—	
voorbereidingskosten	„	36.500,—	
brand en bliksembeveiliging	„	50.000,—	
renteverlies	„	45.000,—	
			f 641.500,—

Bouwkosten

naar f 125,— per m ³	f	2.800.000,—	
renteverlies	„	45.000,—	
			f 2.845.000,—
			f 3.486.500,—

Dekking realiseringskosten

Rijk 30%			
van f 2.800.000,—	= f	840.000,—	
Provincie 15%	= „	420.000,—	
Premie woningbouw 5%	= „	140.000,—	
Particulieren 20%	= „	600.000,—	
			f 2.000.000,—
Zaangemeenten f 15,— per inw.	„	1.486.500,—	
			f 3.486.500,—

Al met al dus een sluitende rekening voor de stichtingskosten van 22.378 m³ gebouw te realiseren in 10 jaar, voltooiing 1972.

Ook de geraamde exploitatieopzet vertoonde een sluitend beeld en wel als volgt:

EXPLOITATIEOPZET**Ontvangsten**

40 panden met gemiddelde huur van f 1000,— per jaar	f	40.000,—
entreegelden, pachten en parkeergeld	P.M.	
		f 40.000,—

Uitgaven

onderhoudskosten	f	30.000,—
administratiekosten	„	5.000,—
grond en polderlasten	„	2.000,—
verzekeringen	„	2.000,—
onvoorzien	„	1.000,—
		f 40.000,—

Wanneer men thans op deze resultaten terugziet, heeft de bouwcommissie in de periode van 1955 tot 1961 veel en moeizaam werk verricht.

In hoeverre de door haar voorgestelde plannen en financiële uitkomsten afwijken van de huidige resultaten zal in de volgende hoofdstukken worden belicht. Vanuit een oog-

punt van geschiedschrijving is het hier dan ten slotte nog de plaats voor de vermelding van enkele persoonlijke feiten. Het huidige bestuurslid T. M. v. d. Koogh, vertegenwoordiger van Zaans Schoon, maakte de voorbereidingen van het plan gedurende de gehele werktijd van de bouwcommissie mee.

De secretaris van de stichting trad ook reeds vanaf 1957 op als secretaris van de bouwcommissie.

Onze oud-voorzitter, de heer D. Metselaar, zat op 29 mei 1959 voor het eerst een vergadering van de bouwcommissie voor. Hij stimuleerde in de laatste fase van voorbereiding vanuit die positie en zijn wethoudersschap van de gemeente Zaandam, de totstandkoming van de stichting.

Het is tegen die achtergrond en gezien het vele werk dat de heer Metselaar als voorzitter van de stichting verrichtte, begrijpelijk dat het bestuur zijn overlijden op 18 september 1975 zeer betreurt. Met zijn werklust had hij er geen enkele moeite mee gehad na zijn pensionering als wethouder, op grond van een overgangsregeling, als voorzitter aan te blijven. Gaarne had het bestuur, dat met dankbaarheid terugkijkt op het werk dat het onder zijn langdurige leiding tot stand kon brengen, het hem gegund die laatste zittingsperiode vol te maken.

Van de overige leden van de bouwcommissie zijn er thans geen meer, die in het huidige bestuur van de stichting zitting hebben.

3. Beoordeling van de bereikte resultaten

Een beoordeling van de thans bereikte resultaten tegen de achtergrond van het oorspronkelijke plan kan zich uitstrekken over de volgende punten:

- het stedenbouwkundige aspect,
- het bouwkundige aspect,
- het kostenaspect,
- de evolutie van de oorspronkelijke doelstelling.

Los daarvan kan worden gesteld, dat derden voor het werk van de stichting waardering hebben. Een en ander blijkt uit de oorkonde welke in het kader van het monumentenjaar 1975 aan de stichting werd uitgereikt door het Nationaal Comité M 75.

ad a. het stedenbouwkundig aspect

Het door de raad van Zaandam vastgestelde en op 5 september 1956 door Gedeputeerde Staten goedgekeurde bestemmingsplan voor de Zaanse Schans heeft goed voldaan.

Al spoedig (1963) zag het stichtingsbestuur zich voor de noodzaak gesteld de houtmeelfabriek Haan aan de Kalveringdijk op te kopen om deze te kunnen amoveren. De fabriek was niet alleen een frustratie voor het beeld van de Zaanse Schans; maar was bovendien zeer brandgevaarlijk. De kosten van aankoop en overplaatsing ad f 250.000,— werden door de stichting opgebracht en verdisconteerd in de bouwkosten. Op zich kan men zich afvragen waarom de gemeente Zaandam deze operatie niet verrichtte en de financiële consequenties verdisconteerde in de exploitatiekosten van het bestemmingsplan de Zaanse Schans.

Het lijkt immers niets uit te maken of de gemeente die kosten in de erfpacht c. q. verkoopprijzen zou verdisconteren of dat de stichting dat in de bouwkosten zou doen. In wezen is het echter zo, dat de fabriek weg moest in verband met het bijzondere karakter van de nieuwe buurt en het is daarom ook dat de verplaatsingskosten door monumentenzorg als bouwkosten werden aangemerkt. Het finan-

cieringsprobleem waarvoor de stichting door de transactie kwam te staan wist zij uiteindelijk door een zeer goedkope lening bij de Nutsspaarbank op te lossen. Anderzijds kwam de gemeente Zaandam de stichting weer in haar financieringsprobleem tegemoet door de bouwterreinen in de Zaanse Schans aan haar bouwrijp in erfpacht te geven. Was de amovering van houtfabriek Haan een winst, de bouw van het R. K. lyceum St. Michael, welke in dezelfde tijd (opening 29-9-1965) geschiedde op basis van het bestemmingsplan Kalverpolder I, was een verlies. Dat verlies werd nog enigszins beperkt gehouden, doordat acties van geïnteresseerden, waaronder in het bijzonder Zaans Schoon, wisten te bewerkstelligen dat de bouw van het lyceum circa 280 m oostelijker plaats vond dan oorspronkelijk gedacht. Met de voortvarendheid die in die jaren bij stadsuitbreidingen nog werd betracht, was het oorspronkelijk gedachte bouwterrein reeds opgehoogd. Het werd weer afgegraven en het zand verplaatst.

De grondverbetering welke inmiddels plaatsvond heeft in een latere fase toch nog nut gehad. Thans ligt daarop, althans voor een gedeelte, het nieuwe parkeerterrein van de Zaanse Schans. Dit parkeerterrein met de oostelijke aanleuning van bebouwing van de Zaanse Schans, zoals pakhuis Lelie en de in aanbouw zijnde pakhuizen Bezem en Kraai, zijn uitbreidingen van het oorspronkelijke plan voortvloeiende uit de noodzaak de opvang van belangstellenden en toeristen beter te regelen. Met de gedachten, die er bestaan om de Kalverringdijk te verbeteren en tevens als recreatief fietspad te benutten zal mogelijk nog een verdere ontwikkeling van het fietspadenbeloop naar het Haaldersbroek etc. in studie worden genomen. Ook stedebouwkundige verfijningen als aanplant van bomen langs Leeghwaterweg — ter begeleiding van de blik — beplanting van het oude entree, aankleding van de entree vanaf het nieuwe parkeerterrein en beëindiging van het Zonnewijzerspad zullen in het volgende hoofdstuk nog even worden aangestipt.

(Wordt vervolgd)

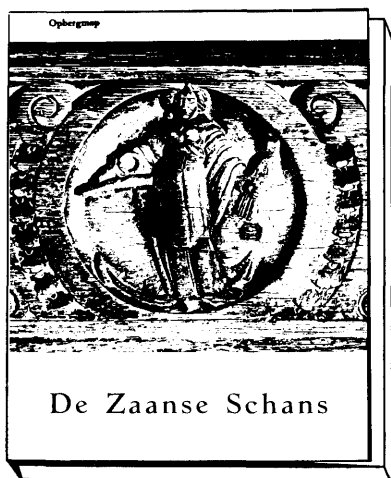
„DE BEZEM” EN „DE KRAAI”

Deze twee molenschuren waarover wij in ons vorige nummer schreven, zijn thans geheel gereed. De Kraai heeft deze zomer al als restaurant gefungeerd. Begin september is de „Bezem” gereed gekomen, hierin is het kantoor van de Stichting gevestigd en tevens is er ruimte voor een winkel in fotoartikelen. De Kraai is in een groene tint geschilderd en de Bezem, die haaks op de Kraai gebouwd is, is in het bruin gehouden. Het complex vormt een fraai geheel. Op 17 september heeft de officiële ingebruikneming plaatsgevonden.

BERICHTEN

St. Nicolaas- of Kerstgeschenken

Als u dit nummer ontvangt is het hiervoor wel vroeg, maar ons e.v. nummer verschijnt in december, dus: Als u een mooi geschenk wilt geven; er is nog altijd de mogelijkheid om voor *f* 40.— plus *f* 5.— porto, **een volledig orgaan** Anno 1961 te bestellen (58 nummers) vervat in **twee opbergmappen van handgeschept bord.**

Trouwens de map op zichzelf, is ook een aardig geschenk. De prijs is *f* 5.— franco per post *f* 6.—. Zowel de volle map als de lege alle te betalen aan 2e secr. B. IJskes, Zonnewijzerspad 6 Zaanse Schans. Zaandam (postgiro 626379).

En dan de **Kalender**

Bij drukkerij Stuurman is een illustre kalender verschenen „De Zaanse Schans 1977” in sfeervolle kleuren. Er zijn bij de verschillende maanden juweeltjes van fotokunst, ook van de molens. Het begint al bij januari: een unieke afbeelding van het Zeilemakerspad. Kortom: de prijs is *f* 12.50 incl. envelop voor verzending.

Bij verzending per post (Bestellingen aan de 2e secr.) is de prijs *f* 15.25. Bestellingen kunnen worden gedaan tot 15 november a.s. De winst is voor de vereniging.

U kunt ook vooraf opbellen en de kalender op de Jaarvergadering in ontvangst nemen. Tel. nummers 075-156833 en 164840.

Jeugdleden

Het eerste jeugdlid heeft zich al aangemeld. Wij brengen nog even in herinnering dat voor hen de contributie is *f* 7.50 per jaar.

Vereniging „Vrienden van de Zaanse Schans”

Goedgekeurd bij K.B. van 16 augustus 1967

Secr.: R. de Hoog, Zonnewijzerspad 8, Zaandam

Penningmeester: J. Benjamin, T. Slagterstraat 1, Westzaan
Postgiro 742899 ten name van:

Penningm. Ver. Vrienden v. d. Zaanse Schans, Westzaan.